

Anàlisi sobre la millora de l'estructura organitzativa de les entitats associades a la Federació d'Ateneus de Catalunya a la Ciutat de Barcelona

Elaborat: Gal·la Cortadellas

Federació d'Ateneus
de Catalunya

Desembre 2022

Edició: Desembre 2022

Coordinació: Núria Font

Producció: Federació d'Ateneus de Catalunya

Plaça Víctor Balaguer, 5, 1r · 08003 Barcelona
ateneus@ateneus.cat · T. 932 688 130

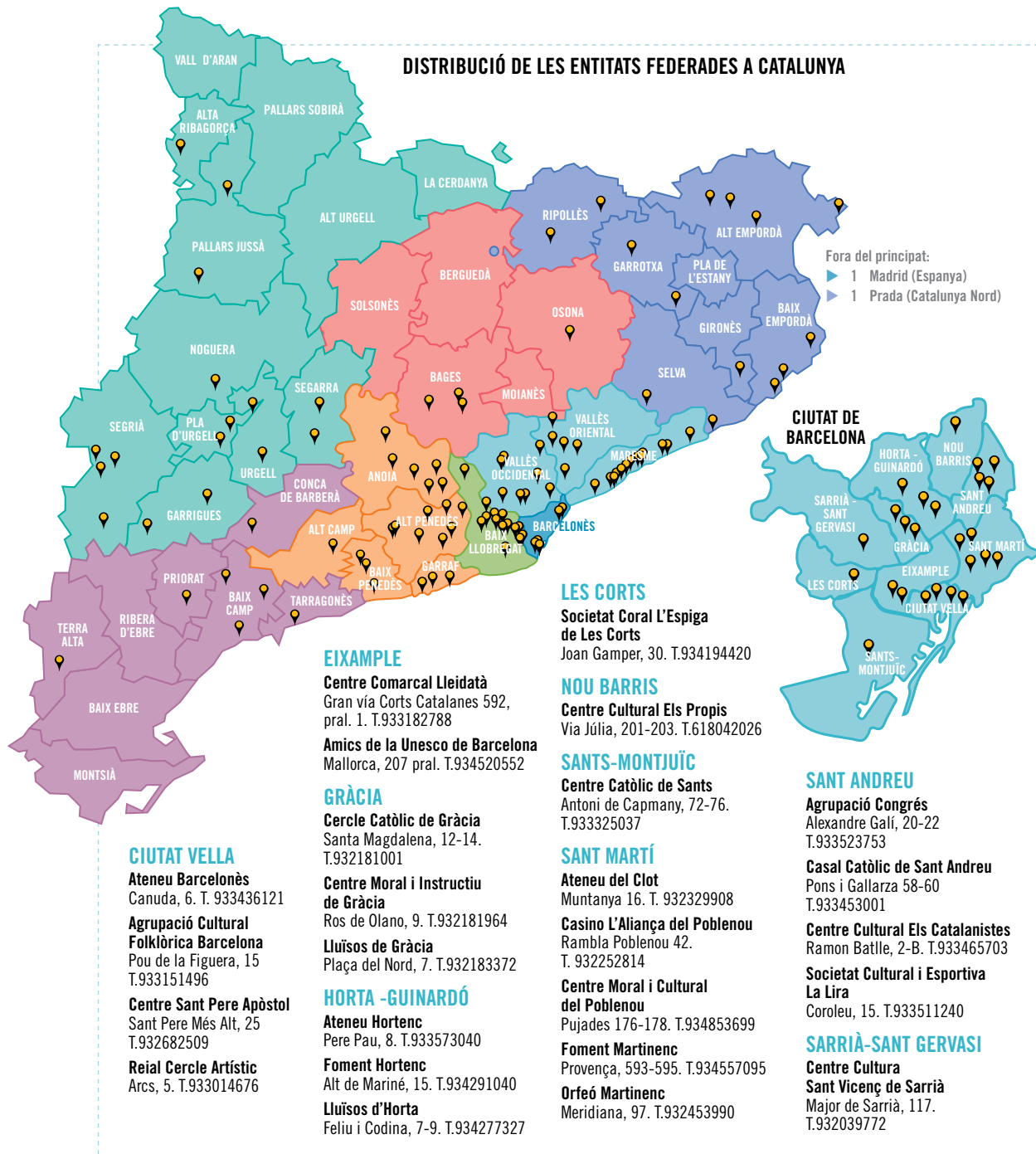
ÍNDEX

1.	Introducció	04
2.	Objectius de l'anàlisi	07
3.	Metodologia de treball	08
4.	Anàlisi d'ingressos	09
	4.1 Donacions / quotes de socis	09
	4.2 Lloguers	09
	4.3 Escoles i formació	10
	4.2 Activitats socials i culturals	10
	4.2 Subvencions	11
	4.2 Convenis entre entitat i districte (Ajuntament)	11
	4.2 Patrocinis	12
5.	Anàlisi de despeses	12
	5.1 Els edificis	12
	5.2 Els subministraments i les despeses generals	13
	5.3 Les activitats	14
	5.4 Les despeses de personal	15
6.	Conclusions	15
	6.1 Propostes de futur	17

1

INTRODUCCIÓ

Actualment, a la ciutat de Barcelona hi ha 25 associacions culturals vinculades a la Federació d'Ateneus de Catalunya (FAC), una entitat de segon nivell que aglutina entitats socioculturals d'arreu de Catalunya i que treballa des de 1983 per potenciar, facilitar i millorar la tasca d'ateneus, casals, centres i casinos culturals de tot el territori català. Aquesta experiència ha estat ininterrompuda i s'ha anat adaptant a les necessitats canviants de les diferents etapes de la realitat social del nostre país.

La Federació d'Ateneus de Catalunya aglutina 180 associacions culturals a tot Catalunya, a les quals ofereix el seu suport i assessorament en àmbits tant diversos com el jurídic, el comptable, el formatiu, de gestió i de reconeixement, la imatge corporativa i les aplicacions informàtiques. Paral·lelament fa de pont entre les entitats i les administracions i programa per a les primeres activitats de caire formatiu i lúdic per reforçar el treball en xarxa de totes les associacions culturals d'arreu del país.

Els ateneus, centres, casals i casinos, i en definitiva les entitats socioculturals, ofereixen espais físics i activitats de tal manera que permeten aglutinar persones de diferents àmbits en un lloc comú, en una casa col·lectiva, que poden sentir com a pròpia i que els permet relacionar-se i compartir interessos i motivacions amb altres persones, veïnat del barri i d'arreu.

Al segle XXI, els espais amb caràcter social tenen un paper clau en la reparació de la vida cívica, que avui trobem en procés de recessió, i són estratègicament indispensables per reforçar la cohesió social, per mantenir la convivència positiva entre ciutadania, necessària per garantir el futur una mica més cert dels nostres pobles i ciutats.

Amb dos reptes importants:

En primer lloc, la rehabilitació d'espais físics. Un recorregut per les entitats socioculturals, permet observar que aquells edificis que van ser en el passat un recurs essencial per al desenvolupament social tant de pobles com de barris, ara requereixen de cobrir necessitats d'infraestructura importants.

D'altra banda, la professionalització de les entitats: per poder oferir a la ciutadania propostes que permetin articular una base social que garanteixi la vida cívica del barri o del poble, i ser un lloc col·lectiu de referència per a la ciutadania de l'entorn.

La vida social d'una ciutat i d'un país s'ha de dissenyar bé per tal que esdevingui motor i font de cohesió social, i aquest concepte implica de manera imprescindible comptar amb els ateneus, els casals, els casinos i totes les entitats socioculturals existents, especialment si disposen d'espais identificables i llocs físics de referència.

Els ateneus són associacions obertes a la ciutadania, i per tant, un actiu amb molt potencial per a la col·laboració públic-privada, que es justifica de manera molt explícita:

D'una banda, els ateneus disposen de persones amb iniciativa, col·lectius que fan funcionar les entitats des del voluntariat i l'autogestió, i espais de trobada on desenvolupar propostes culturals i socials .

D'altra banda, els ens públics tenen la responsabilitat d'exercir polítiques culturals i cívi-ques, la finalitat de les quals és promoure la cultura i l'accés assequible a aquesta per part de tota la ciutadania, i alhora garantir la cohesió social. La participació pública en l'àmbit de la cultura també té la funció d'assegurar la preservació del patrimoni —material i im-material— que una societat ha obtingut com a llegat de les generacions anteriors.

A partir d'aquí, quan ja existeixen a la societat actors i llocs físics on aquesta promoció de la cultura i l'accés obert a la ciutadania són un fet, només cal encaixar voluntats particulars i responsabilitats públiques per desenvolupar propostes col·laboratives i compromeses.

Els ateneus se senten capaços de tenir un paper social i cultural en el segle XXI, però els preocupen les dificultats en trobar finançament per a la rehabilitació dels edificis i per reforçar l'estructura organitzativa de les entitats, en un context on el voluntariat ja no pot assolir el grau d'exigència que qüestions com la gestió o la pròpia organització i el volum d'activitats requereixen.

Els 15.200 socis dels 25 centres socioculturals de la ciutat de Barcelona vinculades a la Federació d'Ateneus de Catalunya, sumats als de totes les altres entitats i col·lectius amb els quals interaccionen (de cultura popular, educació en el lleure, esports diversos, centres d'estudis...) són un potencial actualment desaprofitat i que cal atendre per no malbaratar la utilitat d'espais físics existents o el talent de persones que hi col·laboren, ni el patrimoni cultural material i immaterial de què disposen les entitats. En definitiva, per no malgastar oportunitats de futur.

Per a identificar quines poden ser les línies d'esforços i suports compartits a l'hora de promoure la cultura i utilitzar el potencial de tots els actors del sector, cal reconèixer que la situació de la cultura a inicis del segle XXI és delicada, i necessita posar en xarxa totes les infraestructures, finançaments, audiències, innovacions i propostes culturals de l'àmbit.

Qualsevol estratègia de futur per a la cultura d'aquest país ha de ser integral i ha de tenir en compte tots els participants del sistema cultural.

Les entitats socioculturals no són menors, intervenen en totes les funcions que defineixen la cultura:

- **FUNCIÓ SOCIAL:** Les entitats socioculturals permeten generar comunitat, permeten a les persones identificar-se individualment i col·lectiva com a membres d'un grup, associació, col·lectivitat, societat.
- **FUNCIÓ PSÍQUICA:** Des de les activitats i les relacions que es donen en ateneus, casals i casinos es permet a les persones experimentar, modelar personalitats individuals per connectar-les a altres persones, i per tant, vincula persones, cohesiona emocionalment i psicològicament.
- **FUNCIÓ DE MEMÒRIA POPULAR:** Les entitats històriques de la Federació d'Ateneus permeten vincular passat i present, generar vincles amb la història i mantenir tradicions i memòria popular a través de persones de diverses generacions que s'interrelacionen i dinamitzen activitats.
- **FUNCIÓ PROMOTORA DE LES ARTS:** Els espais físics de les entitats socioculturals, oberts a les propostes de socis i no socis, amb voluntat de ser emplaçaments que canalitzen iniciatives innovadores i de convertir-se en residències artístiques de futur, són un potencial a considerar.

A l'hora de desenvolupar aquestes funcions, tampoc és menor el context territorial en què una entitat es troba: la seva ubicació, la seva tradició associativa, la condició física de l'edifici en el qual desenvolupa l'activitat, la seva antiguitat, el model de gestió.

Per aquest motiu, la política pública cultural que s'implementi en l'entorn de l'entitat és tan important. La política cultural de districte o de ciutat permet una aproximació diferent entre administració pública i entitat: determina la qualitat de les relacions i la comunicació, facilita les programacions compartides o complementàries, o bé genera contraposició o competència.

Des d'una posició de defensa de l'eficiència de recursos i de reconeixement de la realitat del territori, com a criteri d'obligat compliment, no es poden malbaratar recursos, ni públics ni privats. I per aquest motiu, qualsevol plantejament de política cultural de futur haurà de dur implícita la responsabilitat pública de garantir el teixit associatiu i la cohesió social.

Cal anar més enllà del consum d'activitats culturals i d'omplir temps buits.

El segle XXI necessita espais socioculturals comunitaris on les persones puguin generar relacions entre elles i propostes compartides. Uns espais que ja teníem, que no acabem de tenir del tot, i que si es dissenya bé, podem tornar a tenir, renovats i actualitzats.

En definitiva, el què volem és fer cultura en sentit ampli, és a dir, generar vincles i identitats, amb les quals cada grup es pensi a si mateix amb els seus costums, tradicions, normes i mode de comunicar-se i de construir societat.

És en tot aquest context, que la Federació d'Ateneus de Catalunya ha valorat important de realitzar diverses anàlisis de la situació de les seves entitats, en concret a la ciutat de Barcelona, una de les quals es concreta en aquest document-resum i fa referència a la part específica de les despeses d'estructura organitzativa, per tal d'identificar les oportunitats i les necessitats que tenen els centres socioculturals per afrontar el seu futur i el seu relleu generacional.

2

OBJECTIUS DE L'ANÀLISI

2.1 Objectiu general

En aquest context, s'ha valorat necessari realitzar un estudi sobre la situació de les despeses d'estructura de les entitats de la ciutat de Barcelona, per conèixer la seva situació, valorar les seves potencialitats i mancances, així com la incidència i l'impacte econòmic que en resulta, i posar-ho en coneixement de les administracions i grups polítics locals per tal de fer evident la realitat d'aquests centres i apel·lar a possibles propostes de futur.

2.2 Objectius específics

A nivell concret, es tracta de:

- › Conèixer el nivell de despeses i ingressos de les entitats que tenen relació amb el seu funcionament mínim ordinari .
- › Analitzar les causes, motivacions, i expectatives que provoquen la distribució de despeses de cada entitat.
- › Estimar les despeses necessàries que han de tenir les entitats per garantir el seu funcionament mínim.
- › Avaluat el possible impacte d'un millor finançament de les despeses estructurals de les entitats i realitzar una anàlisi bàsica de cost-efectivitat.

3

METODOLOGIA DE TREBALL

El mètode de treball per analitzar la situació ha estat el de les entrevistes particulars o en grup amb representants de cadascuna de les entitats, per separat i l'anàlisi dels estats comptables i els pressupostos d'algunes d'elles, les més representatives segons grups d'entitats definits en funció del nombre de socis i la quantia del pressupost.

En aquestes sessions s'ha comentat el context de l'entitat, la seva situació econòmico-financera a partir d'algunes xifres, i s'han valorat els motius de la pròpia distribució d'ingressos i despeses per tal de detectar quines havien de ser les despeses mínimes necessàries per assolir un funcionament bàsic, així com els efectes que generaria un millor finançament.

S'han visitat 20 de les 25 entitats de la ciutat vinculades a la Federació d'Ateneus de Catalunya, i s'ha detectat una gran heterogeneïtat entre elles pel que fa a dimensions d'entitat, activitats realitzades i finançament. També s'ha detectat una gran diversitat en la manera de presentar els conceptes pressupostaris i els seus conceptes (quotes, ingressos de seccions, ingressos d'activitats...són ítems que inclouen aspectes diferents segons l'entitat)

Aquesta diversitat no admet realitzar una comparativa pressupostària ni cap anàlisi econòmica de les entitats com a un tot, com a un únic col·lectiu compacte del qual extreure conclusions atribuïbles per igual a totes elles, però permet identificar tres grups d'entitats, agrupades en funció de criteris numèrics, facilitaràn la valoració i les propostes de futur. S'hi afegeix una entitat singular que cal contemplar a part.

Així, el context d'entitats socioculturals de la ciutat de Barcelona vinculades a la Federació d'Ateneus de Catalunya ens mostra la classificació següent, segons les entitats tenen una o més d'una de les següents característiques, primant l'import del pressupost respecte el nombre de socis en la classificació, si no coincideixen com a criteri d'assignació.

Entitats	Pressupost	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 € aprox.	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	4.000	1

Aquesta agrupació implica una anàlisi específica per a cadascun dels pressupostos de les respectives entitats, i dels conceptes de despesa i d'ingrés de cadascuna d'elles i del grup de classificació d'entitats.

Ahora, també s'avalua com afecta el finançament de l'entitat en el disseny de la seva estructura organitzativa, la qual cosa també implicarà unes conclusions determinades per a cadascun d'aquests grups de classificació, a resultes de l'anàlisi.

A continuació es detalla la mitjana d'ingressos i despeses de les entitats agrupades segons import de pressupost i nombre de socis.

4

ANÀLISI D'INGRESSOS

4.1 Donacions / quotes de socis

Les quotes de socis són el finançament més estable de les entitats, donat que són aportacions de les persones vinculades a les entitats.

En el cas de les entitats petites, el percentatge d'ingrés atribuït a les quotes és inferior al percentatge que les quotes suposen per a les entitats mitjanes i grans.

Així, mentre que en una entitat petita el pes dels ingressos degut a quotes és de mitjana d'un 30%, en les grans s'enfila fins als 85%. També és comú que en entitats mitjanes les quotes cobreixin un 15% dels seus ingressos, i la resta dels seus ingressos, la major part, provinguin de preus de les activitats.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per quotes	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	30%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	20%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	85%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	71%	4.000	1

4.2 Lloguers

Els lloguers són una font d'ingressos per a moltes de les entitats, especialment de les que tenen l'edifici en condicions, que són les mitjanes-grans.

En alguns casos són fonts de finançament provinents dels arrendaments de locals destinats a botigues o baixos de l'edifici amb activitat econòmica, que es materialitzen de manera continuada en el temps i per tant permeten uns ingressos estables, però en altres casos es donen casos de teatres i de sales que no utilitzen els socis i les poden cedir a altres col·lectius de manera estable, o bé a grups i particulars de manera puntual.

D'altra banda, cal tenir presents els canons o lloguers dels bars dels centres que contribueixen a la vida social d'aquest, que normalment gestiona o bé la pròpia entitat o bé tercers a compte d'explotar el bar i també d'exercir de conserges a les entitats.

Els lloguers són en nivell general una font de finançament menor, amb un 5%, en aquelles entitats que tenen molta activitat, mentre que en els ateneus i centres més petits, aquests lloguers poden arribar a ser una gran part del finançament.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per lloguers	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	5%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	5%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	5%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	5%	4.000	1

4.3 Escoles i formació

Els cursos per a infants i adults generen un gran interès en el si de les entitats i suposen una font de finançament important per als centres.

El preu de l'activitat a l'escola porta implícita la quota de soci i per tant, les entitats en surten reforçades i impulsen aquest tipus d'activitat.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per escoles / formació	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	30%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	5%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	5%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	5%	4.000	1

4.4 Activitats socials i culturals

Les activitats dels ateneus són diverses i compten amb finançaments individualitzats que es basen en cada finalitat. En alguns casos, s'articulen a través de seccions, és a dir, activitats pròpies impulsades per socis i per a socis, que es financen a través de quotes, i d'altres són activitats obertes al públic que es financen a partir d'un preu general que cobreix les despeses de la pròpia activitat més un import per compensar costos estructurals.

En aquest sentit, moltes entitats cobreixen les seves despeses de funcionament bàsic amb els preus de les activitats que impulsen, tals com programació de teatre, cicles de música i altres activitats no formatives.

En aquest tipus d'activitat, els preus d'accés són entre 8 i 10 euros per entrada, la qual cosa els fa molt accessibles al gran públic, i si l'entitat és referent, són uns ingressos força estables.

Per contrapartida, les entitats petites que tenen poca capacitat de programar, o no tenen teatre, tenen dificultats per garantir uns ingressos fixes per aquestes activitats.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per activitats	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	20%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	35% a 42%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	10%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	6%	4.000	1

4.5 Subvencions

Les subvencions que reben les entitats són imprescindibles per al cofinançament de les entitats. La seva absència faria inviàbles els centres, i tot i que són finalistes, és a dir per projecte, les entitats que estan més professionalitzades en treuen rèdit ja que poden presentar propostes consolidades que els permeten rebre finançaments d'entre 2.500 euros i 45.000 euros, mentre que d'altres de més petites en poden rebre 1.000 per un projecte.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per subvencions	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	5%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	17% a 23%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	16%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	17%	4.000	1

4.6 Convenis entre entitat i districte (Ajuntament)

Els convenis que algunes entitats tenen signat amb el respectiu districte de l'Ajuntament de Barcelona és una realitat per a poques d'elles, i s'expliquen per una col·laboració estreta que realitzen les entitats i la seu del districte per desenvolupar una programació cultural i alguns tallers de caire cívic, els quals són utilitzats pel públic si no hi ha activitat pròpia i es cobren a preu municipal, tot i que això no exclou que sigui també possible el lloguer de les sales del Centre Cívic del barri.

Els imports dels convenis de districte, habitualment cobreixen el sou d'una persona tècnica i dels subministraments.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per convenis quan existeixi	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	0%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	20%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	20%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	17%	4.000	1

4.7 Patrocinis

Els patrocinis privats de les entitats socioculturals a la ciutat de Barcelona és nul·la excepte en les dos o tres grans entitats, que disposen de finançaments externs aportats per empreses i patrocinadors (en el cas d'esports).

Així, és una línia de finançament a explotar si bé és cert que difícilment serà executable ja que requereix d'un treball de planificació en termes de marketing i comunicació, en molts casos, dels quals les entitats no disposen.

Entitats	Pressupost	Pes dels ingressos per patrocinis	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	0%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	0%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	1%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	6%	4.000	1

5

ANÀLISI DE DESPESES

5.1 Els edificis

DEBILITAT I FORTALESA. MANTENIMENT O REHABILITACIÓ

La dimensió patrimonial històrica dels ateneus, centres, casinos i altres entitats socioculturals és alhora una debilitat i una fortalesa.

Pel que fa a la debilitat, rau en què molts dels edificis de les entitats superen els 50 anys i estan en situació de necessitat de rehabilitació i/o de modernització.

D'una banda, aquest fet implica destinar quantitats importants de diners del pressupost a obres de manteniment i reparació, la qual cosa limita el finançament d'altres conceptes, tals com activitats o la possibilitat de finançar unes hores de dedicació professional d'un tècnic, o mínim un conserge.

En molts casos, la necessitat és de rehabilitació, la qual cosa implica una inversió que des del pressupost no es pot assumir i cal recórrer a subvencions, que no cobreixen la necessitat i no són periòdiques, o bé a un crèdit bancari, per al qual es requereix una solvència de tresoreria de la qual no sempre es disposa, i no sempre les entitats poden endeutar-se, amb tota la despesa addicional que suposa.

D'altra banda, uns edificis no actualitzats suposen que la imatge de les entitats es percep deteriorada i poc adequada als impactes, i en moltes d'elles no hi ha ni el recurs per dignificar les parts més públiques.

Per altra banda, la fortalesa en aquest àmbit és que les entitats disposen d'un espai físic, és a dir, un espai per oferir, un lloc d'activitat pròpia, no de consum d'activitat. Es tracta de llocs de trobada, de vida, de casa comuna.

La majoria dels ateneus disposen de teatre, sales de reunions, zones on practicar esport, moltes d'elles d'un espai social on es pot beure i menjar, i tots aquests elements configuren llocs capaços de generar sinergies entre persones. És per aquest motiu que és important preservar aquestes possibilitats d'interrelació i de futures propostes d'activitats, conjuntament amb l'antiguitat dels immobles, que les reparacions, el manteniment i la rehabilitació de l'edifici és una despesa inevitable.

Per a aprofundir el tema, cal remetre's a l'estudi específic que ha realitzat la Federació d'Ateneus en relació a la situació dels edificis de les entitats i a les necessitats d'inversió i finançament al respecte, tot i que és palès que diverses entitats haurien de fer obres estructurals, però no tenen la capacitat financera per a fer-hi front, especialment les entitats petites.

En quant al manteniment i reparació dels edificis, que són conceptes de despesa que afecten directament el pressupost i la tresoreria, la mitja bascula entre els valors diversos, amb percentatges sobre el pressupost que són majors quant les entitats són més petites, tot i que no impliquen uns valors superiors que en les entitats més grans. Les mitjanes de despeses de manteniment i reparació en les entitats petites i mitjanes oscil·len entre els 6000 euros i els 10.000 euros anuals:

Entitats	Pressupost	Pes de les despeses de manteniment i reparació	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	De 6% a 30%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	De 4% a 10%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	De 4% a 6%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	6%	4.000	1

5.2 Els subministraments i les despeses generals

AUSTERITAT MÀXIMA I FUNCIONAMENT DE MÍNIMS

Les despeses de subministraments (aigua, electricitat, telèfon) i despeses generals de funcionament (assegurances, seguretat, comunicació, gestió) són el gruix del pressupost en les entitats petites, l'activitat de les quals se centra en activitats de les pròpies seccions, i són cobertes bàsicament per les quotes, de manera que necessiten finançar les activitats amb ingressos directes d'aquestes, però no poden assumir el finançament de recursos humans.

En altres casos d'entitats més grans, les despeses de subministraments i generals són assumides per les entitats des del finançament ordinari, però les quotes difícilment cobreixen la totalitat de les despeses bàsiques, cobreixen entre el 40% i el 60% d'aquestes, i requereixen d'un percentatge dels ingressos per activitats per fer front a les despeses de funcionament ordinari.

Cal fer especial esment d'aquelles entitats que han de cobrir la despesa de l'IBI, que requereixen d'ingressos addicionals per poder-hi fer front, tenint en compte que l'IBI, en algunes entitats, suposa entre el 10% i el 12,5% del seu pressupost, i normalment són les entitats més dèbils financerament parlant.

Entitats	Pressupost	Pes de les despeses de subministraments i despeses generals	Número de socis	Número d'entitats
Petites	Fins a 200.000 €	De 70% a 90%	Entre 100 i 300	7
Mitjanes	De 200.000 € fins a 450.000 €	De 35% a 50%	Entre 300 i 1.000	15
Grans	900.000 €	50%	Entre 1.000 i 1.500	2
Singular	1.500.000 €	Sense dades	4.000	1

5.3 Les activitats

DIVERSITAT DE FINANÇAMENTS. DIFERENTS AFECTACIONS AL PRESSUPOST D'ENTITAT

Les activitats que es duen a terme dins les entitats són diverses i majoritàriament es troben definides dins les seccions que formen part de l'ateneu o centre.

Activitats com el teatre, dansa, cultura popular, música coral, grups d'escoltes o esplais, esports, o festes, entre d'altres, són habituals als ateneus i centres.

Les entitats petites realitzen unes dues activitats al dia, mentre que les mitjanes i grans poden assumir més dinamisme, especialment si disposen de personal tècnic professional, que és quan l'entitat disposa d'una programació estable i pot assumir noves propostes.

Les relacions institucionals entre l'entitat i aquestes seccions i els grups de persones que les conformen són diverses, de manera que algunes d'aquestes seccions i grups participen de forma activa a les juntes com a membres nats, i en canvi d'altres actuen com a grups vinculats, però sense una identificació formal amb l'òrgan de presa de decisions de l'entitat com a ens.

Aquesta diversitat es tradueix en una forma determinada i també diferent de relació econòmica de les seccions amb l'entitat de la qual formen part, que tant pot implicar que la secció es finança a través del pressupost general de l'entitat o bé que la secció s'autofinança i assumeix les seves despeses i alhora paga una quota com a secció a l'entitat que l'acull, la qual percep aquest ingrés com a ítem independent en el seu pressupost .

Els ingressos que les seccions reben en el cas d'autofinçar-se depenen del tipus d'activitat, però poden anar des dels 30 euros/mensuals en el cas de corals que financen la facturació del director, a 100 euros/any en seccions de teatre o sardanes destinades a finançar vestuari, o 200 euros/any per seccions vinculades al col·leccionisme.

En qualsevol cas, les activitats s'autofinancen, donat que sigui a través de preus que es cobren per retribuir alguna persona que dirigeix l'activitat, sigui a través de les pròpies quotes de l'entitat que cobra l'activitat als socis d'aquella secció, i sovint serveixen per ajudar a finançar les despeses de subministraments i generals de funcionament,

5.4 Les despeses de personal

NO FACTIBLES PER A LA MAJORIA D'ENTITATS

De manera global, les entitats no disposen de personal tècnic professional o, si en tenen, és en condicions precàries, amb contractes de jornades no completes i contractes temporals (fins al moment).

Les entitats que es poden permetre contractació de personal són aquelles de mida mitjana o gran que tenen gran arrelament en el seu barri i han pogut garantir un nombre de socis suficient com per disposar d'un mínim finançament amb les seves quotes, i alhora, tenen consolidades un seguit d'activitats periòdiques que garanteixen un moviment de persones i la necessitat de coordinar l'organització a través de personal contractat.

L'equip de professionals d'una entitat depèn directament de la dimensió de l'entitat, però cobreix just la necessitat de coordinar l'operativa diària de les entitats.

La majoria de les entitats no es poden plantejar ni un sol contracte laboral a temps complet, i aquest fet determina la naturalesa i el desenvolupament de les activitats que es generen, la impossibilitat de fer més eficient l'espai a través del seu ús i l'oportunitat de donar a conèixer la disponibilitat de l'entitat a noves propostes.

6

CONCLUSIONS

Durant els darrers vint anys la societat ha experimentat canvis radicals en quant a la manera de viure i de relacionar-se de les persones.

Les entitats socioculturals sempre han estat un actiu facilitador essencial per a la cohesió social, en tant que lloc on acompanyar i empoderar persones i grups i impulsar processos d'organització comunitària, integrant sovint els esforços de l'Administració pública, l'associacionisme, el tercer sector i els moviments socials per construir un nou sistema de benestar que ha anat garantint els drets socials i lluitant contra desigualtats socials.

L'evolució d'aquest entramat d'actors i actuacions ha estat inconstant però s'ha anat avançant, i en aquests moments, el repte encara existeix. La necessitat de fer confluïr la responsabilitat pública, el voluntariat i el pressupost per fomentar la sociocultura encara és vigent. La fórmula per la qual garantir que l'associacionisme sociocultural pugui seguir fent l'activitat cultural i les Administracions públiques puguin col·laborar allí on les entitats no arriben encara està per definir.

Els equipaments culturals públics de proximitat de Barcelona són un referent pel nostre país. En les darreres dècades, la ciutat de Barcelona ha destinat una gran quantitat de recursos en la construcció i posada en funcionament d'un gran nombre d'equipaments públics de proximitat que han multiplicat l'oferta lúdica i cultural de la ciutat. Però sovint, aquestes iniciatives han oblidat i han fet perillar l'existència de l'extensa xarxa d'equipaments privats, els ateneus.

D'altra banda, el sistema de gestió dels espais de titularitat pública ha comptat amb un interès per part d'associacions veïnals o culturals territorials que han aspirat a gestionar aquests centres per dotar-se així d'infraestructures i recursos que podien facilitar l'as-

soliment dels seus objectius associatius i augmentar la seva incidència ciutadana, però amb unes limitacions vinculades a l'administració pública que ha permès la programació d'activitats, però no un veritable espai de convivència, degut a la limitació horària, a la mancança de voluntariat i a una relació entre persones i equipament sense arrelament.

El model de gestió cívica dels equipaments públics és vàlid i la seva legitimitat es basa en l'arrelament. Enfront dels centres cívics gestionats per empreses de serveis de gestió privada que es limiten a contractar talleristes i procurar una cobertura horària per a l'obertura dels espais, la gestió ciutadana ofereix uns beneficis que són molt difícils de generar per part d'empreses privades no arrelades al territori. En els espais gestionats per entitats ciutadanes el treball en xarxa es veu potenciat pel fet que és el teixit associatiu local el que s'involucra amb la dinamització d'espais. Això pot promoure dinàmiques que beneficien directament a l'entorn, ja sigui en forma de participació en els consells de districte, dinamització de plans comunitaris, comissions de festa major o taules d'entitats, per posar uns quants exemples.

Però la realitat és que a l'oferta d'activitats dels centres cívics, avui, encara li manca l'ànima. Es generen espais de consum d'activitats on es troben persones, però encara són necessaris llocs de referència per a la vida comunitària, per a la gent del barri que vol fer barri, oberts a la ciutadania a les hores adients i on realitzar les activitats que les persones demanden, espais facilitadors de relacions personals i cohesió social.

La Federació d'Ateneus de Catalunya, fa un pas més i proposa que les entitats socioculturals que en formen part tinguin el reconeixement com a espais culturals i cívics de proximitat, i puguin reforçar la seva estructura organitzativa, amb una mirada de sostenibilitat futura i un enfocament comunitari que pot fer front als reptes socials, interculturals i cívics actuals.

D'una banda, es proposa el reconeixement d'aquesta entitat com a federació d'espais culturals i cívics, amb incidència en la cultura de proximitat i en la cohesió social de barri i l'arrelament a aquest per part de les persones que s'hi vinculen. Es tracta d'un nou plantejament i visió d'ateneus, casals i casinos, coherent davant de l'existència d'altres federacions d'activitats (esportives, professionals).

Més enllà d'això, el patrimoni material i immaterial d'aquestes entitats socioculturals de proximitat és important en el sistema cultural, especialment degut al volum d'activitat que generen, un fet que normalment no està inclòs ni monetitzat en els estudis d'àmbit cultural, però que implica un moviment de públic important i unes dedicacions professionals realitzades per persones amateurs que, sumades, aporten un valor incalculable. Aquesta és una realitat que cal considerar, també, i que cal reconèixer.

Aquests dos elements situats en el moment actual, que és clau per al futur dels ateneus en aspectes tant infraestructurals com de relleu generacional, conjuntament amb el disseny de gestió cívica que hi ha hagut fins ara a la ciutat, han sostingut la necessitat de l'anàlisi realitzada i desemboquen en les propostes sobre estructura organitzativa dels ateneus que es presenten a continuació.

6.1 PROPOSTES DE FUTUR

El futur de les entitats socioculturals —ateneus, centres, casinos— està condicionat a resoldre de forma estructural tres reptes estratègics que tenen a veure amb el disseny organitzatiu de les entitats i el seu finançament:

Repte 1. Finançament per incorporar a les entitats una figura professional que desenvolupi el respecte projecte sociocultural, tot generant noves activitats i atraient nous participants

Les entitats petites i mitjanes es desenvolupen amb uns pressupostos que els permeten cobrir despeses mínimes de funcionament, gràcies a les seves activitats, però no accedeixen a l'estalvi o a les possibilitats de finançament addicional extern. Aquest fet limita el seu creixement, la seva modernització, la seva innovació i l'accés a nous públics, i condiciona el futur d'entitats amb espais amb moltes possibilitats de generar activitat cultural i social de proximitat i de fomentar la cohesió social dels barris.

La proposta implica dotar i constituir un equip de persones professionals que donin suport a tots els ateneus de la ciutat, d'una forma individualitzada o col·legiada, a través de la Federació d'Ateneus.

En concret, es planteja el finançament, a través d'un conveni amb l'administració pública, d'un equip de persones que vinculades laboralment a la Federació d'Ateneus puguin destinar hores de servei a un o diversos ateneus, amb l'objectiu que aquests puguin dissenyar i desenvolupar un projecte sociocultural que faciliti accions culturals de proximitat, així com iniciatives i projectes de foment de la interculturalitat, la creació artística i el relleu generacional.

Les condicions per a establir aquest conveni implicarien compromisos per a totes les parts (ajuntament, federació d'ateneus, entitats) però bascularien al voltant de la definició i desenvolupament d'un projecte cultural d'entitat vinculat al barri de referència i en xarxa amb les altres entitats de la zona.

Es tractaria de crear dins els ateneus una mínima estructura comunitària que permetés incrementar activitats, acollir el teixit social i les interrelacions entre veïnat i vincular-se amb recursos públics i privats. S'establirien els ateneus com a punt de referència social i cultural dels barris, un espai obert a la ciutadania i a les seves demandes d'activitat, accessible en horaris amplis durant els dies laborables i caps de setmana, per esdevenir un "lloc comú", la casa comunitària del barri.

Aquesta proposta es plantejaria com a inicial, a l'espera que les pròpies entitats anessin consolidant el seu finançament i la seva estructura organitzativa amb el temps, a mesura que desenvolupen noves activitats i generen nous públics.

Així, per impulsar el desenvolupament dels projectes de les entitats, per tal que es puguin convertir en referents de barri i reforcin la seva implicació en el teixit social, cultural i educatiu d'aquest, es calcula que caldria disposar d'un equip de 18 tècnics professionals de la gestió sociocultural, amb una dedicació de jornada laboral completa, que distribuïrien les seves hores de treball entre les diverses entitats de la ciutat en base a criteris territorials, econòmics i d'abast de l'activitat, i en qualsevol cas, a partir d'una prèvia diagnosi i avaluació dels respectius projectes socioculturals, la qual cosa determinaria necessitats i prioritats.

D'altra banda, és important que dins els centres s'estructuri un cos de personal de consergeria que caldria territorialitzar. Pel que fa a la seva contractació, i donat el seu perfil, caldria valorar la possibilitat d'acollir-se a programes de suport a l'ocupació o de treball i formació.

En qualsevol cas, aquesta proposta s'iniciaria amb un format pilot que caldria anar ajustant i implementant progressivament en un període determinat, que no hauria de superar els 5 anys, per tal de concentrar esforços i definir el model en el menys temps possible per no perdre la visió de la proposta, així com dotar de coherència tot el procés.

Aquest plantejament, però, requeriria d'abordar el següent segon repte, per tal de complementar línies d'actuació i no desaprofitar sinèrgies.

Repte 2. Redefinició del model de foment de l'activitat cívica i comunitària als barris, tenint en compte la funció dels equipaments associatius d'ús públic

Els centres cívics, equipaments culturals públics de proximitat de Barcelona, són un referent pel nostre país. En les darreres dècades, la ciutat de Barcelona ha destinat una gran quantitat de recursos en la construcció i posada en funcionament d'un gran nombre d'equipaments públics de proximitat que han multiplicat l'oferta lúdica i cultural de la ciutat. Però sovint, aquestes iniciatives han oblidat i han fet perillar l'existència de l'extensa xarxa d'equipaments privats, els ateneus

Els equipaments culturals de proximitat de la ciutat de Barcelona, sigui quina sigui la seva naturalesa, titularitat i organització, conformen una xarxa que necessita ser gestionada de forma eficient des de la base del compromís dels seus gestors i usuaris, garantint una resposta realista a les necessitats culturals que demanda la ciutadania però sense distorsionar l'equilibri en l'oferta similar existent en el seu entorn.

El finançament d'aquests equipaments culturals de proximitat ha d'evolucionar cap a fórmules que garanteixin la seva sostenibilitat, disminuint la seva dependència de fons públics, fent més eficient la despesa pública, i estalviant a través de l'ús d'economies d'escala, sense comprometre la seva activitat.

L'esperit ateneïsta implica la voluntat d'innovar i el fet de mantenir l'esperit crític per fer possible el desenvolupament de projectes específics que facin que els equipaments de les entitats esdevinguin elements de transformació de la ciutat.

Però això només serà possible si hi ha un reconeixement a aquests entitats i un suport concret a la tasca que realitzen, que a banda del finançament d'equips professionals que s'aborda com a primer repte, s'ha de materialitzar amb la redefinició del model sociocultural de la ciutat, l'anàlisi econòmica de tota la xarxa d'equipaments socioculturals i cívics, la identificació d'oportunitats i la coordinació de programes.

L'oferta sociocultural actual de la ciutat permet cobrir demandes, tant a l'àmbit públic com a l'àmbit associatiu, i per tant, tots els espais cívics són necessaris, però es tracta d'una oferta que es pot fer més eficient, permetent que espais associatius existents cobreixin necessitats que els centres cívics no poden abordar, i alhora, vincular persones a través de xarxes comunitàries, i superar els debats sobre preus i dedicacions.

La Federació d'Ateneus de Catalunya il·lustra que la gestió en termes ateneïstics d'equipaments culturals públics pot esdevenir una opció estratègica pel seu valor com a motor de cohesió social, més eficient en termes econòmics que altres opcions i altament satisfactòria per a totes les persones implicades.

A la ciutat existeixen sistemes culturals amb actors molt diversos que interactuen entre si en un marc comú. Cal posar-los en xarxa, i els ateneus són espais magnífics per a resoldre aquesta necessitat.

El moment actual requereix que la col·laboració públic-associativa en l'àmbit cultural i cívic es concreti, per garantir un bon disseny de les polítiques socials i culturals

Tal com es comentava a l'inici, els espais socials són imprescindibles per a la reparació de la vida cívica, i la vida social d'una ciutat i d'un és possible i cal dissenyar bé la vida social d'una ciutat per tal que esdevingui motor i font de cohesió social. Aquest plantejament suposa comptar amb els ateneus, els centres, els casinos i totes les entitats socioculturals existents, especialment si disposen d'espais identificables i llocs de referència.

Repte 3. Finançament per abordar obres de rehabilitació i modernització d'edificis

Tot i que cal remetre's a l'estudi específic que ha realitzat la Federació d'Ateneus en relació a la situació dels edificis de les entitats i a les necessitats d'inversió i finançament al respecte, s'esmenta aquest element per la importància que té a l'hora de definir el projecte cultural d'un centre.

La disponibilitat d'espais adients és important a l'hora de definir el projecte cultural del centre i abordar la resta de reptes. Els llocs físics són elementals com a punt de referència per a la ciutadania, i permeten desenvolupar-hi activitats per a infants, joves, famílies, grups d'interessos determinats i públic en general, amb la possibilitat que aquest procés generi dinàmiques comunitàries i cohesió social en el barri on s'ubiquen aquestes entitats.

Les entitats disposen de zones que poden incrementar la seva utilitat social si es converteixen en espais dignes, adequats i atractius on s'hi poden realitzar activitats, on persones hi poden acudir en les seves hores de lleure i gaudir d'un lloc comú on donar sortida a les seves diverses inquietuds, i des d'on es faciliten les relacions familiars, interculturals, intergeneracionals i comunitàries de manera natural o acompanyada.

Amb aquests reptes identificats, una darrera conclusió a mode global és la necessitat d'una nova perspectiva sobre el què les persones i els llocs tenen a veure entre si, sobre el rol crucial que juguen els espais d'ús públic en la construcció i la reparació de la vida cívica i en la preservació dels valors de la democràcia.

Segons Eric Klinenberg, els espais públics compartits són el node d'un conjunt de connexions i d'intercanvis determinats per la vida social, i el fet de construir i mantenir correctament els espais d'ús públic pot contribuir a generar vincles de comunitat i resoldre alguns dels reptes més urgents que tenim com a societat, entre ells l'increment de la segregació i la polarització social.

Federació d'Ateneus de Catalunya

Pl. Víctor Balaguer, 5, 1r
08003 Barcelona
Tel. 93 268 81 30
ateneus@ateneus.cat
www.ateneus.cat